

Alleen de segmenten S8 en 9 waren nog blauw. Het felle blauw van de andere segmenten was bruinig met nog een zweem van blauw. We hebben de waterjuffer en de spin in een glazen potje gedaan. De

later bleek) zo snel kan ontkleuren. Heeft dit misschien iets te maken met de pH van het spinnengif? Ontkleuren waterjuffers zo snel nadat ze dood zijn?

Foto 2: Variabele waterjuffer gepakt door spin (Foto: Guus Proost)

spin liet hierop de waterjuffer los en werd vrijgelaten. De waterjuffer werd voorzichtig op een wit papier gelegd. Het viel ons op, dat hij nog niet dood was, want de monddelen en de poten bewogen nog. Was de waterjuffer nog in leven en alleen verlamt door het spinnengif? De waterjuffer is echter niet meer bijgekomen, maar gestorven.

Voor mij blijft de vraag hoe het mogelijk is, dat de waterjuffer (een vrouwtje variabele waterjuffer na

Bij Peter van Helsdingen, de spinnenspecialist bij Naturalis, was niets bekend over de werking van spinnengif

Guus Proost

Foto 3: Vuurjuffer grijpt (waarschijnlijk) Azuurwaterjuffer

Even voorstellen...

In deze vaste rubriek wordt de mogelijkheid gegeven om je eigen werkgroep voor te stellen. Dit kan leiden tot een uitwisseling van leuke ervaringen en ideeën. Dit maal is het de beurt aan de Vlinder- en Libellen werkgroep Zeeland.

Oprichting

De Vlinderwerkgroep (Midden-Zeeland) is opgericht in 1993 en de Libellenwerkgroep Zeeland in 1996, door een klein aantal fanatieke 'prikkebenen'. In 1997 zijn we samengegaan, vanuit het idee dat we veel gemeenschappelijk hebben en toch al in dezelfde interessante gebieden rondkijken, dus ook elkaars beestjes wel kunnen tellen. Sindsdien hebben we wat mij betreft veel baat bij deze fusie, ook al is de laatste 2 jaar de focus erg gericht op de libellenatlas.

Het eerste jubileum en het eerste boek

In 2003 bestond de werkgroep 10 jaar en ter ere daarvan werd aan de uitgave van een Dagvlinderatlas gedacht. Die is er gekomen en daar zijn we erg trots op! Het is een hoog kwalitatief product geworden en een fantastisch naslagwerk. Door gesprekken met het Zeeuwse Landschap is het deel 1 geworden in een grote serie 'Fauna Zeelandica' met subsidie van het Prins Bernhardfonds. Meteen is het idee opgepakt om

een volgend deel te maken over de Libellen van Zeeland. Daarnaast is al een jaar (vanaf 2005) de voorbereidende inventarisatie gaande voor een Nachtvlinderdeel, maar dat gaat nog enige jaren duren.

Dit betekent dat er in de werkgroep veel kwaliteit aanwezig is, want een goede atlas maak je niet zomaar. De lange ervaring op vlindergebied met

een jaarlijkse atlas, lag ten grondslag aan deel 1 en de goede werkwrelatie met de Provincie Zeeland eveneens. Een stevige positie in je

natuurnetwerk is dus van groot belang, je vertegenwoordigt maar een klein stukje natuur met je specialisme, maar daar zit ook de kracht!

Dynamiek in de werkgroep

Het huidige bestuur bestaat uit mensen met velerlei gaven en dat geheel maakt dat we op dit moment oog kunnen houden op vele facetten, die het 'runnen' van een zo diverse werkgroep gaande houdt. Hierbij kan men denken aan: educatie en voorlichting, marktstands, excursies, lezingen, werkgroep-bijeenkomsten met (vakantie)dia's etc.

Deels houden we gecombineerde excursies. Erg aardig werkt het zogeheten 'tuinformulier', waarbij er een monitoring-effect optreedt en een wedstrijd-effect 'wie heeft de mooiste tuin van Zeeland?'

Er heerst momenteel een speels cultuurtje om de waarnemingen van elkaar wat af te kraken, de vlinders wat te kleineren ten koste van de libellen en elkaar met humor af te troeven, een gezellig gebeuren. Ook de (jaarlijkse) fotowedstrijd houdt de gemoederen gemoedelijk maar scherp.

Soorten

In ons werkgebied de Zeeuwse Delta zijn zo'n 35 dagvlindersoorten bekend en zo'n 45 libellensoorten. Steeds wordt wel ergens een nieuwe of zeldzame vlinder gespot, die ons wakker houdt; en ook nieuwe libellen stonden tot nu toe te trappelen om nog een plekje te veroveren in onze atlas (Zuidelijke heidelibel, Smaragdlibel, Vroege glazenmaker; Gevlekte witsnuitlibel, Koraaljuffer, Gaffelwaterjuf bijv.). Maar elke zwerver levert nog geen stabiele populatie op natuurlijk. Kenmerkend voor onze (brakke) delta zijn de soorten Lantaarntje, Oeverlibel en Paardenbijter, een musketeers-trio dat Zeeland lange tijd een imago van libellenarme provincie bezorgde. Het tegendeel is inmiddels gebleken met de 45 soorten anno 2006 en de spectaculaire vondsten van genoemde soorten. Er wordt recent veel gedaan op beheersgebied om verbindingspoelen aan te leggen, drassige gronden en soortgerichte inrichting. Grofweg onderscheiden we vier biotopen nl. duin- en dekzand, kleigrond met zoet en met brak water. De tolerantie voor zout(gehalte) van larven van enkele soorten komt hier dus erg goed uit de verf evenals de capaciteit tot overleven in droogvallende (duin)plassen.

Libellenatlas: ons tweede boek

In de aanstaande atlas willen we niet alleen focussen op de beschrijving van de soorten, daar bestaat voldoende naslagwerk voor. We beschrijven met name de veranderingen over de afgelopen jaren. Op basis van bijna 300.000 waarnemingen in vier perioden vanaf 1870, proberen we conclusies te trekken. We geven percentages stijging of daling van de soorten aan. Dilemma's die je in de onderliggende aannames bij berekeningen tegenkomt zijn er bijvoorbeeld bij de Tengere grasjuffer (ISCHPUMI). In mei 2006 worden ruim 60 exemplaren gevonden op een nieuwe locatie boven de Westerschelde (Slikken vd Heen); dit op de enkele waarnemingen van zo'n

drie exemplaren. in Zeeuws Vlaanderen tot dan toe, waardoor het percentage ineens stijgt naar de meest toegenomen soort van Zeeland. Dat klopt dan niet voor een soort die slechts op twee tot drie locaties is aangetroffen, tegenover een soort als de Azuurwaterjuffer (COENPUEL), die de laatste jaren explosief is toegenomen en in meer dan 50% van de km-hokken is gevonden. In je variabelen moet je dus meerekenen om hoeveel locaties het gaat, anders krijg je een scheef beeld.

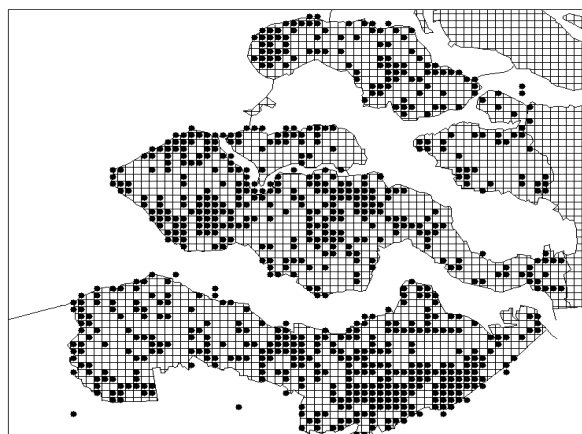
Het 'Witte-hokken project' 2004-2005

Zoals te lezen valt in hoofdstuk 5 van de nieuw uit te brengen atlas over onderzoek naar libellen in Zeeland, waren er enkele gedegen rapportages gedaan in Zeeland, naast de enkele oude data van Liefink en Kiauta :

- "Fort den Haak/Walcheren"(Groeneweg, Goedbloed en Geene P.A., 1971);
- "Libellen van Zeeland"; (artikel 1980, Geene, R.);
- "Overzicht van libellen in Zeeuws Vlaanderen tot 1997" (Calle, L., 1997);
- "Libellen in de Manteling van Walcheren, (1996) Geene, P.A.,)

Daarnaast zijn er veel gegevens bekend (van EIS/ Vlinderstichting) vanuit de omliggende gebieden; zowel van Goeree-Overflakke en Biesbosch, als van west-Brabant en Vlaanderen/Belgie.

Van de Zeeuwse delta waren tot 2003 -de startdatum

Alle 799 km-hokken met een Odonata waarneming in Zeeland

van de libellenatlas-redactie- 12.911

waarnemingsdata geregistreerd (175.370

exemplaren). Deze gegevens waren van 618 kilometerhokken (van de bijna 2000 km² oppervlakte van Zeeland). Besloten werd om een selectie te maken van de 'witte plekken' in de provincie en in twee seizoenen (2004-2005) nog aanvullende informatie te verzamelen. Er golden twee criteria voor dit 'witte hokken project' namelijk:

* 5 kilometerhokken per 25 (een uurhok) geven ons voldoende informatie om een beeld te vormen van de voorkomende libellen;

*hieruit werden 15 interessante biotopen geselecteerd en aangewezen.

Gedurende twee zomers zijn aparte regionale groepen vrijwilligers gevraagd om enkele van de geselecteerde gebieden minstens 3x te bezoeken. Het witte-hokken project leverde ruim 1000 nieuwe waarnemingen op.

Uiteindelijk hebben we nu, anno 2006, de volgende bestanden: 982 kilometerhokken geteld; 17.693

waarnemingen (238.734 exemplaren);. Uit deze bestanden zijn conclusies getrokken en vervolgens uitgewerkt, die hebben geleid tot de basisinformatie voor de hoofdstukken over biotopen en over veranderingen in de Zeeuwse libellenfauna. Al met al hebben we een actieve en dynamische werkgroep, die trots is op de uitgave van deze libellenatlas.

Peter A. Geene,
Voorzitter en projectcoördinator atlas.

De opmars van de zuidelijke libellensoorten in 2006

Op 1 september was de sluitingsdatum voor inzending van kopij voor deze nieuwsbrief. Het bevreemde mij dat er geen inzendingen bij waren over de zuidelijke soorten die deze zomer rijkelijk aanwezig waren in ons land. Ik vond het niet goed om de nieuwsbrief uit te brengen zonder hier een paar woorden over gezegd te hebben. Daarom hieronder een korte beschrijving van enkele soorten. Hierbij heb ik gebruik gemaakt van de beschrijvingen die terug te vinden zijn in 'De Nederlandse Libellen (2002)'

De verspreidingskaartjes die hier zijn opgenomen zijn gemaakt met 'Landkaartje' en daarna lichtelijk bewerkt met aanvullende data. De aanvullende data heb ik voornamelijk uit de libellennieuwsbrief en waarneming.nl gehaald. De kaartjes geven géén totaal overzicht!

Zuidelijke Glazenmaker (*Aeshna affinis*)

De Zuidelijke glazenmaker is een van de kleinste glazenmakers en komt in Europa vooral voor in de landen rond de Middellandse zee. Ten Noorden van de Alpen wordt de Zuidelijke glazenmaker gezien als

dwaalgast. Bij een invasie kan een tijdelijke vestiging volgen, maar bij enkele slechte zomers op een rij dalen de aantallen weer snel. Dit laatste is van toepassing op alle hier beschreven soorten. Tussen 1990 en 1997 is de soort in 26 kilometerhokken waargenomen. In 2006 is de Zuidelijke glazenmaker al vele tientallen keren waargenomen. Bij een aantal van deze waarnemingen ging het om paringswielen, tandems en in twee gevallen een ei-afzettend vrouwtje (Gelderland en Limburg).

Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*)

Dit is een Zuid-Europese soort. Het aantal waarnemingen van deze soort is duidelijk toegenomen. In 1938 wordt de eerste waarneming van de Zuidelijke keizerlibel genoteerd. De eerst volgende waarneming is in 1997 uit de provincie Limburg. Daarna zijn de waarnemingen alleen maar toegenomen. In de Millingerwaard (Gld) werd dit jaar waarschijnlijk een eiafzettend vrouwtje gezien. In dit kaartje heb ik de waarnemingen geplaatst die via de libellennieuwsbrief op internet kwamen. Geen van de waarnemers had de gegevens in 'Landkaartje'

